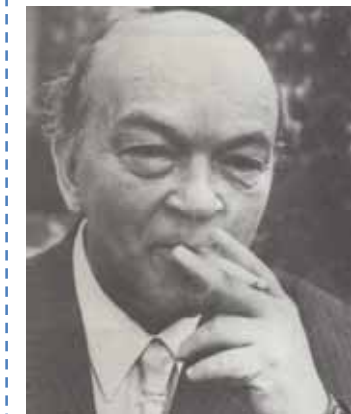

Iz Komisije za historizaciju Općine Hadžići:

POZNATE LIČNOSTI HADŽIČKOG KRAJA

ENVER ČOLAKOVIĆ

ENVER ČOLAKOVIĆ, prozaik, pjesnik i prevodilac je rođen 27. maja 1913. u Budimpešti od oca Vejsil-bega i majke Ilone (Fatima-Zehra). Rodio je dva sina: Esada 1953. i Zlatana 1955. godine. Nesretno i burno djetinjstvo, protkano selidbama i putovanjima, Enver Čolaković provodi uglavnom u Budimpešti, a nakon prvoga svjetskog rata obitelj Čolaković seli u Sarajevo. „U Sarajevu je upisao srednju školu a završava je u Budimpešti gdje je 1932 godine upisao Tehničku visoku školu“.¹ Njegov otac Vejsil-beg Čolaković je bio industrijalac, vrlo imućan, vlasnik mnogih nekretnina među kojima i sarajevske ciglane koja je sve do kraja Drugoga svjetskoga rata zaposjedala područje današnjeg glavnog željeznickog kolodvora. Imali su stan u Budimpešti i Sarajevu. Porodična kuća- vila u srcu Sarajeva je bila njihov dom do kraja 1945 godine. Tada, pred sam kraj rata od neprijateljske granate koja je pogodila kuću, stradali su i Enverov otac i majka a kuća porušena. Poslije će biti sva imovina konfiskovana od strane komunističke vlasti.² Vejsil-beg je, zapravo, kao jednogodišnje dijete sa majkom Zubejdom došao u selo Lokve gdje je i proveo svoje djetinjstvo. Ne dugo majka mu se ponovo udala i rodila sina Atifa sa kojim je Vejsil odrastao kao i svako prosječno dijete tog sela.

Tek kada je postao punoljetan naslijedio je očevu imovinu u Sarajevu i tamo se preselio da živi. Kao vrlo mlad odlučio se prijaviti dobrovoljno u Austro-ugarsku vojsku. Službovanje je

Vejsil beg Čolaković, supruga Ilona i sin Enver, 1920 g.

¹ Enver Čolaković, „Legenda o Ali-paši“, Bilješka o piscu, strana 359.

² Atif Šehić, sin Esada iz Lokava (kazivanje). A Esadov babo Atif je bio dajdža Enverovom ocu Vejsil-begu.

započeo u Novom Sadu. Veoma je volio zasvirati staru bosansku prim-gitaru a znao je dobro i zapjevati zbog čega je bio uvijek okružen lijepim i atraktivnim društvom. Tu je i upoznao a kasnije oženio Enverovu majku Ilonu (kasnije Fatima a zvali je i Zehra). Ona je bila izdanak stare mađarske plemićke obitelji Mednyanszky. To je bio razlog više što će ova porodica jedno vrijeme živjeti u Budmipešti gdje su imali svoj stan. No, Vejsil-beg je volio mjesto gdje je proveo svoje djetinjstvo i bio je čest i veoma drag gost Lokava. Tu je imao polubrata (po majci) Atifa Šehića i četvoricu dajidža: Muharem-hodža, Abid, Vejsil i Adem. Posebno je bio privržen svojoj majci Zubejda-hanumi koja je umrla 1920 godine u Lokvama. „Zimi 1920 godine umrla je Zubejda hanuma, na selu Lokvama, a da tati nisu javili na vrijeme, nego istom kad je pokopana.... Očev „plubrat“ Atif i Zubejda hamnumina braća Muharem-hodža, Abid i Vejsil donijelu su nam pune torbe darova sa sela i tu vijest. I još nekakve dukate u jednoj dugačkoj čarapi, koje je ona čuvala za svog Vejsila od njegova babe, da mu to dadne na umrlom času, a jok prije“³. Na tu vijest Vejsil – beg je pokazao svu svoju osjećajnost, privrženost majci i tugu: „Onu čarapu sa dukatima (a bilo je i velikih turskih zlatnika) je bacio u svoju blagajnu i zaključao se u „mali čardak“ ponijevši sa sobom Kur'an. Plakao je.“⁴ I Enver je nedvosmisleno i vrlo osjećajno ispoljavao vezanost za rodno mjesto njegove nane i, mjesto njegova porijekla. Njegovi boravci u ovom kraju su bili njegova književnička inspiracija za nastanak velikog broja njegovih djela. Tu se misli, prije svega, na Zbirku pripovjedaka *Lokljani*, roman *Mali svijet* i roman *Jedinac*. U stvari najveći dio njegovih djela je vezan za temu život na selu. „Prema mom uvidu u rukopisnu ostavštinu Envera Čolakovića, on je upravo u opisima muslimanskog sela i življa ostvario svoja najbolja prozna djela.“⁵ Šta je, zapravo, zbirka pripovjedaka „*Lokljani*“? Čolaković Enver je kroz lik Muje Halvadžije, siromaha iz Lokava, kao glavnog junaka svih deset pripovjedata na veoma implikativan način prikazao svu zbilju tradicionalnog života jednog naroda u određenom vremenu i prostoru. Vrijeme pisanja ovoga djela je vrijeme njegove književničke izolacije i veoma teškog života zbog čega u svom dnevniku piše: „U kakvu mi radu prolaze dani? Podučavam djecu i pišem svoga Muju Halvadžiju....“⁶ *Mali svijet* odslikava stvarnost života, zavidnost i oportunitizam spram „školovanih cura“ (jer ženi je mjesto u kući) Japalaka i Budmolića, zapravo tarčinskog kraja. Roman je posvećen Halidu Bjelobrku i njegovoj supruzi učiteljici, Husi muhtar i Omeragi, zaštitnicima muslimanske tradicije ovoga kraja. On veoma slikovito opisuje jedan vremenski period ovoga kraja sa svim njegovim specifičnostima. Njegova želja da zahvati što više ondašnje stvarnosti se ogleda u tome da je ovaj roman obradio 93. podnaslova a svaki podnaslov ima svoju specifičnost. Svi zajedno čine cjelinu, roman čije čitanje odvodi čitatelja u slikoviti svijet toga vakt, i u čijem čitanju

Enver Čolaković od 1953 godine pa do svoje smrti je živio kao profesionalni književnik koji ne može objaviti ništa. 1954. boravio je u Sarajevu u nadi da će sa Makom Dizdarom postići dogovor oko izdavanja njegovih djela. Dizdar mu je to već bio obećao. Te godine je ljetni odmor od tri dana sa svojom suprugom Stelom proveo u Lokvama kod svoje rodbine.⁷ Najdraže mu je bilo, u vruće ljetne dane, otići na vrelo „Močovnik“ nedaleko od Lokava prema Pratači, natočiti ibrik vode, odsejriti u čistoj prirodi, nadisati se besprijekorno čistog zraka, a zatim pred kućom

³ Enver Čolaković: „Izabrane pjesme“ strana 380.4-ti pasus

⁴ Enver Čolaković: „Izabrane pjesme“ strana 380.

⁵ Iz zapisa Zlatana Čolakovića, strana 378. Romana „Lokljani“

⁶ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke, strana 385. (Dnevnički zapisi Envera Čolakovića)

⁷ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke, strana 378. (Dnevnički zapisi Envera Čolakovića)

mog babe Esada odsjesti, popiti kahvu i eglenisati sa prijateljima i rodbinom, priča Atif Šehić iz Lokava. Često je posjećivao i Japalake i Budmoliće. Tamo je imao očeve dajdžišne , obje Zubejde. Jedna je bila udata za Husu Mrkonju a druga za Muju Japalaka⁸. “Enver bi volio sjesti za siniju da ruča na stari muslimanski način i staru tradicionalnu muslimansku hranu. Volio je tradiciju i običaje muslimanskog naroda ovoga kraja.”⁹

Enver je studirao matematiku i fiziku u Beogradu, Sarajevu i Budimpešti, a historiju je diplomirao u Zagrebu 1959 godine. „Od 1939 do 1944 godine djeluje u Sarajevu kao slobodni pisac, a od 1945. pa sve do smrti živi u Zagrebu. Tu je bio korektor u Nakladnom zavodu Hrvatske (do 1946), redaktor u Leksikografskom zavodu (do 1953), zatim slobodne profesije. Bio je član Matice hrvatske , Društva književnika Hrvatske , Društva hrvatskih književnih prevodilaca i PEN kluba. Za prevodilački rad (s njemačkog i mađarskog) odlikovan je Križem časti za znanost i umjetnost I reda (1970) i Petofi-plaketom 1969), a za romane *Mujića Hanka* i *Legenda o Ali-paši* dobio je nagradu „Cvijeta Zuzorić“ (1941) i nagradu *Matice hrvatske* za najbolji hrvatski roman (1943).¹⁰

Zapravo, Enver Čolaković, se pisanjem počeo baviti još kao dječak. Obzirom na njegovo porijeklo imao je „dva maternja jezika“ tako da je i pisanje počelo na mađarskom i bosanskom jeziku. „Kao dvojezični pisac objavljuje od 1931 do 1939. na hrvatskom i mađarskom pjesme, pripovjetke, eseje, prijevode.“¹¹ U ratnom periodu od 1939 do 1945 godine piše ponešto u Zagrebu i Sarajevu.

„Do kraja 1942. završio je roman *Legenda o Ali-pasi*, te autobiografsko djelo *Knjiga majci*, u kojem otvoreno ističe svoje antifašističko opredjeljenje i opisuje suvremena četnička, ustaška i okupatorska zvjerstva nad narodom, progone Židova, Srba i zatiranje muslimanskih sela. *Legenda o Ali-paši* se štampa prvi put 1944, drugi put 1970 i treći put 1989 godine. 1943. dobiva nagradu "Matice hrvatske" za najbolji hrvatski roman, na temelju rukopisa romana *Legenda o Ali-pasi* koji će biti štampan tek naredne godine. Ovaj roman je dobio najbolje kritike čak oduševljenje elite „hrvatskog pera“ (najuticajnijih hrvatskih pisaca).“¹²

Komedija "*Moja žena krpi čarape*" izvodi se 1943 u Sarajevu a 1944 u Banja luci. ,dobiva oduševljene kritike tada najutjecajnijih hrvatskih pera.

1944. Čolaković ,u "Vijencu" br. 6-10., veoma hrabro i sa velikim rizikom objavljuje antiratnu pjesmu *Majko*.

„Kraj Drugog svjetskog rata Čolaković je dočekaao kao iscrpljen i slomljen čovjek. Iako mu Mak Dizdar pismom šalje poruku da se ne vraća u Sarajevo jer će izgubiti glavu on se pjesice iz Madjarske uputio ka Zagrebu a potom došao u Sarajevo gdje je bio odmah uhapšen i vraćen u Zagreb. Kao i mnogim drugim sva imovina u Sarajevu mu je konfiskovana. U Zagrebu je u toku

⁸ Vjsil /Ramiz/ Hodžić iz Lokava (sjećanje)

⁹ Naza Japalak (supruga Hasanova) (kazivanje) A Hasanova majka je bila Enverovom ocu od dajže kći)

¹⁰ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke , strana 398. „Bilješke o piscu“

¹¹ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke , strana 398. „Bilješke o piscu“

¹² Dnevni avaz, 23. maj 2004 godine, strana 35. u rubrici: „Državnici, mislioci, pjesnici“ pod naslovom “Priznanja za književni rad došla su na kraju“.

1945 godine , za vrlo kratko vrijeme i to potpuno nevin , nekoliko puta hapšen. Kao vlastito životno iskustvo 1946. piše zbirku pjesama "Iz moje samice" i "Zatvorske novele".¹³

Čolaković piše uglavnom lirsku prozu: *Pisma nepoznatom i Mrak - Simfonija riječi u a-molu*. 1947. otpočinje pisanje autobiografskog romana "Jedinac" u stihovima. Roman dovršava tek 1962. ali ga ne stiže objaviti. Od 1945 do 1965 godine mu je bilo zabranjeno objavljivati djela. U tom vremenu radi do iznemoglosti kao predavač matematike po mnogim srednjim školama što mu je predstavljalo osnovni egzistencijalni angažman. U to vrijeme stiže pisati jako malo, uglavnom pjesme. Zabranjeno mu je potpisati čak i njegove prijevode sa drugih jezika. „1965/1966, u „Republici“, „Razlogu“ i „Mogućnostima“ Čolaković tiska do tad najširu panoramu mađarskog i austrijskog pjesništva.Od 1971. godine ponovo ne može objavljivati svoja djela nego samo prijevode. 1972. i 1975. objavio je dvije knjige prepjeva Z.Csuke.“¹⁴

Njegovo je pjesništvo, kao i ukupan književni rad, dostiglo svoju zrelost i vrhunac upravo u ovome razdoblju, dakle od kraja rata do početka sedamdesetih godina. 1953 godine otpočinje pisati romane: *Mali svijet*; *Rasap*; *Srce Marije Kavalječke* i dugu novelu *Spirale*.

Čolakovićeva literatura, uistinu, ponovo oživljava njegovim odlaskom. Nakon njegove smrti, 1976. godine, uz brojna izdanja *Legende o Alipaši* (, objavljena su po prvi put i mnoga druga njegova kapitalna djela, poput antologije mađarske poezije *Zlatna knjiga mađarskog pjesništva*, te romana *Lokljani*, *Mali svijet*, *Jedinac* i knjiga poezije *Izabrane pjesme o Bosni*. „U sarajevskom „Životu“ se 1977 godine tiska njegova poema *Stvaranje svijeta*. 1978. Nakladni zavod Matice hrvatske objavljuje monumentalnu *Zlatnju knjigu mađarske poezije*, koja predstavlja najobuhvatniji pregled mađarskog pjesništva na stranom jeziku a sadrži isključivo Čolakovićeve prepjeve. 1978. dramatizirana je *Legenda o Ali-paši* , a u Beču i Budmipešti tiskaju se brojni prepjevi Čolakovićeva pjesništva.¹⁵

Enverovi sinovi Esad i Zlatan su odrastali i školovali se u vrijeme društvene diskreditacije njihove porodice. Uprkos tome , trud je pobijedio sve nedaće. Postigli su najveći stepen obrazovanja. Kažu da je Esad bio najmlađi doktor političkih nauka u bivšoj SFRJ.¹⁶ Zlatan je otišao živjeti u SAD, država Massachusetts, gdje je radio kao univerzitetski profesor .Sa sobom je ponio i svu književničku zaostavštinu svoga oca. Esad živi i radi u Zagrebu.

¹³ Dnevni avaz, 23. maj 2004 godine, strana 35. u rubrici: „Državnici, mislioci, pjesnici“ pod naslovom „Priznanja za književni rad došla su na kraju“.

¹⁴ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke , strana 399. „Bilješke o piscu“

¹⁵ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke , strana 400. „Bilješke o piscu

¹⁶ Vjsil (Ramiz) Hodžić iz Lokava, (sjećanje). Vejsilov dedo Vejsil je bio dajdža Enverovom ocu Vejsil-begu.

Najzaslužniji za očuvanje sveukupne književne ostavštine Envera Čolakovića je njegov sin Dr. Zlatan Čolaković, koji je između ostalog :

- priredio prijepise cjelokupnog pjesničkog opusa svoga oca, te ovu ogromnu zbirku poezije pohranio na Institutu za književnost u Zagrebu.
- Objavio je i popis svih prijevoda austrijske poezije, neobjavljenog djela u cjelini.
- Takođe, u književnom časopisu "Kronika" objavio je detaljni opis cjelokupne književne ostavštine koju je podijelio i sortirao na

slijedeće literarne cjeline: poezija, proza, drama, autobiografska djela i prevodilačka djelatnost.

- Poeziju je svrstao u kronologijski red, zbirke pjesama, poeme i lirski proza.
- Prozu je podijelio na romane, pripovjetke, novele, eseje i osvrte.
- Dramsko stvaralaštvo se sastoji: drama, komedija, radio-drama, te libreto.
- Autobiografska djela su: djela umjetnički oblikovana i dnevni.
- Prevodilačka djelatnost s mađarskog jezika se sastoji od prepjeva, romana, te pripovjedaka, novela, eseja i libreto.

Prevodilačka djelatnost sa njemačkog jezika su prepjevi, drame i libreto. Tu su , svakako, uvršteni i prijevodi s engleskog i francuskog jezika.

Književni opus Envera Čolakovića se sastoji od 400. jednica, mada većina njih nije obavljena zbog već poznatih razloga.¹⁷

Dr. Zlatan Čolaković je , nakon očeve smrti, osmislio i uredio zbirku pjesama *Izabrane pjesme*, zajedno sa ulomcima iz Enverovih dnevnika, te opširnom bio-bibliografijom, koja postaje izvor kasnijih referencija. Pripremio je nekoliko izdanja *Legende o Ali-paši*, te ga preveo na engleski jezik. Kompjuterski je pripremio za tisak *Legendu o Ali-paši, Knjigu majci, Jedinac* (roman u stihovima), *Lokljani*, liriku i ostala prozna djela.

Nažalost, prerana smrt nije mu dozvolila da dovrši ogromni zadatak objavljivanja kompletnih manuskripta svog oca, pisca, pjesnika i prevodioca Envera Čolakovića.

Za svog života često prešućen i zatajivan, Enver Čolaković je 1997. dobio najljepši poklon u zbirci eseja o *Legendi o Alipaši*, koji su dobili nagradu *Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca Sarajeva*. U toj zbirci Edina Žugor, studentica književnosti, ovim je riječima zaključila svoju radnju:

“U okrilju noći spava moje Sarajevo. Vjetar nanosi priče. Jednu legendu napamet zna. Legendu o Alipaši. A možda donese i neku novu. Samo, toliko ljubavi rijetko koja legenda ili priča da može primiti koliko je primi roman Envera Čolakovića.” (*Slike Sarajeva u romanu Legenda o Alipaši Envera Čolakovića, Sarajevo, 1997*).

Čolaković Enver sa suprugom Stelom i sinom.....

¹⁷ Enver Čolaković „Lokljani“-Iz Bosne o Bosni- pripovjetke , strana 400. „Bilješke o piscu“

„Čolakovićeви izvorni rukopisi čuvaju se u državi Massachusetts. Prve rukopise njegovih pjesama pohranio sam u Zavod za književnost HAZU u Zagrebu“¹⁸.

Čolaković ,trenutno, predstavlja jedno od najtraženijih književničkih imena na Internetu što , svakako, govori o permanentnom rastu njegove popularnosti.

Enver Čolaković je umro u Zagrebu 18. avgusta 1976 godine. Njegov predani rad, istraživanje i pisanje istorije i događaja svoga naroda, njegova osporavanja, zabrane rada i oživljavanja, posebno oživotvorenje njegovih djela poslije njegove smrti su dokaz da „ljudi umiru ali njihova djela žive“. Sa velikim žaljenjem se može konstatovati da ni do danas nije pokazan institucionalni osjećaj, da ne kažem interes, bosanskih vlasti za oživotvorenje i objavljivanje , ako ne svega onda ,bar jednog dijela bogate književničke zaostavštine ovog velikana književnosti. Općina Hadžići, zapravo njen načelnik gospodin Hamdo Ejubović je izrazio spremnost za preuzimanje obaveza oko objavljivanja i štampanja jednog od njegovih djela , po izboru i odobrenju porodičnih nasljednika književničke zaostavštine rahmetli Envera Čolakovića. Na kraju, i ovaj kraći osvrt i sjećanje na Envera Čolakoovića je ideja njegova. Nastavit ćemo aktivnosti oko pripreme i izdavanja jednog , do sada neobjavljenog, djela velikana bosanske književnosti Envera Čolakovića.

priredio:
Vahid Aladžuz

¹⁸ (Izdvojeno iz rukopisa Dr. Zlatana Čolakovića)